

Історія

УДК 355.02: 330.34(477)“2014/2023”

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18757653>

Гібридна діяльність приватних військових компаній та її економічний вплив на Україну в умовах російсько-української війни

Наталя Марцінко,

кандидат історичних наук,

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії (воєнно-історичних досліджень) Наукового центру Сухопутних військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-9267-6136>

Прийнято: 08.02.2025 | Опубліковано: 24.02.2025

***Анотація.** У статті розглянуто феномен приватних військових компаній (ПВК) як одного з ключових інструментів гібридної війни російської федерації проти України. Показано, що з моменту початку агресії у 2014 році ПВК виконували функції не лише нерегулярних військових формувань, але й економічних агентів, діяльність яких була спрямована на підрив економічної безпеки держави. Особливу увагу приділено аналізу подій 2022 – 2023 років, коли ПВК, насамперед “Вагнер”, стали важливим елементом вторгнення на українську територію та водночас інструментом економічної експлуатації окупованих регіонів.*

Використовуючи приклади з окупованого Маріуполя, Херсонщини, Запорізької області та Мелітополя, у статті простежуються схеми демонтажу промислових об’єктів (“Азовсталь”), вивезення зерна та

сільськогосподарської техніки, захоплення підприємств та використання їх у тіньових економічних процесах. Встановлено, що діяльність ПВК не обмежувалася лише забезпеченням воєнних операцій, а мала виражений економічний характер: вони брали участь у перерозподілі власності, охороні логістичних шляхів та контролі над стратегічними галузями економіки.

Проведено аналіз наукових досліджень українських і зарубіжних авторів (Горбуліна, Зінченка, Глуценка, Малкіна, Hoffman, Brzezinski), що дозволило інтегрувати військові, економічні та правові аспекти проблематики. Визначено, що ПВК перетворюються на універсальний інструмент гібридної агресії, який поєднує силові та економічні механізми впливу, використовуючи міжнародно-правові прогалини й інформаційні можливості.

У висновках підкреслюється, що Україна стала полігоном для апробації нових методів економічної експансії через ПВК. Втрати промислового потенціалу, аграрного сектору та логістичної інфраструктури свідчать про системний характер економічних злочинів, які вчиняються під прикриттям приватних військових формувань. Запропоновано необхідність формування цілісної стратегії протидії, що включає воєнні, економічні та міжнародно-правові механізми, а також активізацію співпраці з міжнародними партнерами для створення глобальних інструментів контролю за діяльністю ПВК.

Ключові слова: *приватні військові компанії, ПВК “Вагнер”, російсько-українська війна, гібридна війна, економічний вплив, широкомасштабна агресія росії проти України, Збройні сили України.*

**Hybrid activity of private military companies and its economic influence
on Ukraine during the Russo-Ukrainian war**

Natalia Martsinko,

Candidate of Historical Sciences,

Senior Staff of the Research Laboratory (Military Historical Research) of the

Scientific Centre of the Army

at Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy,

Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-9267-6136>

***Abstract.** In this article the author is looking into the phenomenon of private military companies (PMC) as one of the key instruments in Russian hybrid war against Ukraine. In this paper it is shown how from the moment of full scale invasion in 2014 PMCs were functioning not only as an irregular military but also played a role of an agent in the economy by sabotaging the economic security of the state. Special attention in the analysis was given to the events of 2022 - 2023 when PMCs, specifically “Wagner Group”, became an important component of the invasion of the Ukrainian territories and at the same time – a tool in exploiting the economy of the occupied regions.*

On the examples of the occupied cities such as Mariupol, Melitopol, Kherson area, and Zaporizhia region the author of the article exposes the schemes such as demolishing of the industrial facilities like “Azovstal Iron and Steel Works”, illegal exporting of the wheat and agricultural equipment, seizing of the factories and using those in a shadow economy operations. It has been proven that PMCs’ responsibilities were not only the military operations themselves but there were also clear tendencies of economic ones: they were redistributing property, securing the logistics and controlling the strategic branches of the economy.

The scientific research of such Ukrainian and foreign authors as Horbulin, Zinchenko, Hluschenko, Malkin, Hoffman, Brzezinski was analyzed which helped to integrate the military, economic and legal components of those issues. It was determined that PMCs are being turned into a universal weapon of hybrid warfare that combines power and economic mechanisms of influence by using international law weaknesses and informational possibilities.

It is highlighted in the conclusions that Ukraine became a testing ground for the new methods of economic expansion through PMCs. The loss of the industrial potential, agriculture branch and logistic infrastructure tells us that there is a systematic committing of economic crimes that are being executed under the cover of private military companies. Forming an integral strategy of countermeasures is suggested in this work as a necessity, that includes military, economic and international law mechanisms and also to create the cooperation with international partners in order to be able to make global tools for PMCs control.

Key words: *private military companies, PMC “Wagner Group”, Russo-Ukrainian War, hybrid war, economic influence, full scale russian invasion of Ukraine, Ukrainian Armed Forces.*

Постановка проблеми. Використання приватних військових компаній у сучасних війнах стало однією з ключових ознак гібридних конфліктів. Їхнє існування дозволяє державі-агресору уникати прямої відповідальності за воєнні злочини та водночас реалізовувати економічні й політичні завдання. У випадку російсько-української війни ПВК перетворилися на універсальний інструмент Кремля, який поєднує силові дії з економічною експансією.

Проблема полягає у багатовимірності діяльності ПВК. З одного боку, вони виконують функції бойових підрозділів: беруть участь у захопленні територій, як це було зафіксовано у Криму та на Донбасі у 2014 році (Горбулін, 2017). З іншого боку, їхня діяльність охоплює й економічний вимір: контроль над

підприємствами, вивезення продукції та ресурсів з окупованих територій. Так, у 2022 році ПВК “Вагнер” забезпечували охорону логістичних маршрутів для вивезення українського зерна до Криму, а далі — через російські порти на світові ринки.

Ще одним проявом проблеми є демонтаж промислових підприємств. У Маріуполі після захоплення міста було зафіксовано вивезення обладнання з металургійного комбінату “Азовсталь” до росії, що свідчить про безпосередній економічний інтерес окупантів (Глуценко, 2023: 45–47). Таким чином, діяльність ПВК виходить за межі суто воєнних завдань і набуває ознак системного економічного мародерства.

У науковій площині проблема ускладнюється відсутністю єдиних міжнародно-правових механізмів регулювання діяльності ПВК. Формально вони позиціонуються як “недержавні структури”, проте фактично діють під контролем урядів, що створює правові колізії та унеможлиблює їх притягнення до відповідальності (Ахмедов, 2021). Для України це означає необхідність формування комплексної стратегії протидії, що включає як воєнні, так і економічні та правові заходи.

Аналіз досліджень. Проблематика функціонування приватних військових компаній (ПВК) у сучасних конфліктах активно висвітлюється у працях як українських, так і зарубіжних дослідників, а також у матеріалах журналістських та аналітичних розслідувань. Серед українських авторів значну увагу приділено економічним та воєнно-політичним аспектам діяльності ПВК. Так, О. Глуценко досліджує економічну складову російської гібридної агресії, наголошуючи на використанні ресурсів окупованих територій як джерела фінансування війни (Глуценко, 2023). Ю. Зінченко аналізує роль ПВК у воєнній політиці рф, визначаючи їх як інструмент реалізації державної стратегії безпеки та міжнародного впливу (Зінченко, 2020). Правові аспекти проблеми розкрито у роботах Р. Ахмедова, який

підкреслює відсутність ефективних міжнародно-правових механізмів регулювання діяльності ПВК (Ахмедов, 2021). О. Малкін наголошує на їхній трансформації у глобальний інструмент політичного впливу, що функціонує поза межами регулярних збройних сил (Малкін, 2020). В. Горбулін системно розглядає феномен гібридної війни та показує місце ПВК у стратегії Кремля як силового та економічного важеля (Горбулін, 2017).

Суттєвий внесок у формування концептуальної бази здійснили зарубіжні вчені. F. Hoffman обґрунтував концепцію “гібридних війн”, у якій поєднуються класичні та нетрадиційні методи, включно із застосуванням ПВК (Hoffman, 2007). Z. Brzezinski у праці *The Grand Chessboard* пояснив боротьбу за контроль над Євразією як центральний елемент глобальної стратегії, що дозволяє інтерпретувати використання ПВК росією як інструмент довгострокової експансії (Brzezinski, 1997). У ширшому історичному контексті увагу привертають також дослідження D. Stahel, які демонструють роль нерегулярних формувань у воєнних кампаніях ХХ ст. (Stahel, 2019).

Журналістські та правозахисні розслідування деталізують масштаби економічної експлуатації окупованих територій України. Аналітичні звіти коаліції B4Ukraine (2025) та організації Global Rights Compliance (2025) документують систематичне викрадення й нелегальний експорт українського зерна. Розслідування OCCRP (2023) підтверджують як організацію схем експорту через “фірми-прокладки”, так і демонтаж українських підприємств для отримання прибутку російськими компаніями. Подібні факти зафіксовано у звітах Project Expedite Justice (2024), матеріалах Bellingcat (2024) та повідомленнях War Sanctions (2025), де простежено маршрути перевезення тисяч тонн зерна морським транспортом. Українські ЗМІ та платформи (Pravda, 2022; UNIAN, 2022; 061.ua, 2022; Slidstvo.Info, 2022; AgroReview, AgroPolit, 2022–2023; Grivna.ua, 2022; LB.ua, 2022–2023; NV.ua, 2022; The Guardian, 2022; BBC News, 2022; Суспільне, 2023; Reuters, 2022) підтверджують факти

демонтажу промислових об'єктів, викрадення врожая, захоплення підприємств і примусової зміни економічних правил на окупованих територіях. Також у звітах Institute for the Study of War (2022–2023) наголошується на інтеграції ПВК у загальну стратегію російських воєнних кампаній.

Отже, наукові дослідження та аналітичні матеріали у своїй сукупності демонструють, що ПВК у сучасних конфліктах виконують багатовимірну функцію. Вони є не лише інструментом ведення бойових дій, але й агентами економічної експансії, що забезпечують демонтаж промисловості, вивезення ресурсів і контроль над стратегічними галузями. Незважаючи на наявність численних робіт, інтегральний підхід, який би поєднував військові, економічні та правові виміри діяльності ПВК у російсько-українській війні, залишається недостатньо розробленим, що підкреслює актуальність подальших досліджень.

Мета статті. Метою статті є комплексне дослідження гібридної діяльності приватних військових компаній у контексті російсько-української війни та аналіз їхнього економічного впливу на Україну. У центрі уваги даної статті є виявлення основних напрямів економічної експлуатації окупованих території, зокрема мародерства, демонтажу промислових підприємств, вивезення зерна та сільськогосподарської техніки, а також встановлення контролю над ресурсами.

Стаття має на меті оцінити роль ПВК як універсального інструменту гібридної війни, що поєднує воєнні, економічні та політичні методи впливу. Окрема увага приділяється проблематиці економічної безпеки України, міжнародно-правовим аспектам діяльності ПВК та їхньому використанню у глобальній стратегії російської федерації.

Результати дослідження покликані не лише поглибити наукове розуміння проблеми, а й сприяти виробленню практичних рекомендацій щодо протидії економічним формам гібридної агресії та збереження економічного потенціалу України.

Виклад основного матеріалу. З початком російської агресії проти України приватні військові компанії (ПВК) стали одним із ключових інструментів реалізації гібридної стратегії Кремля (Stahel, 2019). Їхнє застосування дозволило приховати пряму участь регулярної армії РФ у конфліктах, створити ілюзію “внутрішнього протесту” та водночас здійснювати економічний тиск на державу-жертву. Вперше масштабне використання ПВК було зафіксоване у 2014 році під час анексії Криму та початку війни на Донбасі, де так звані “зелені чоловічки” фактично виконували роль нерегулярних формувань, підпорядкованих російському військово-політичному керівництву (Горбулін, 2017).

Подальша активність ПВК досягла апогею у 2022 році, коли росія розпочала повномасштабне вторгнення. Саме тоді ПВК “Вагнер” стали відомі широкій громадськості як ударна сила у боях за Бахмут та на південному напрямку. Однак поряд із військовими завданнями ці структури здійснювали систематичне економічне мародерство: захоплення українських підприємств, демонтаж обладнання, вивезення сільськогосподарської техніки та продукції. У тимчасово окупованому Мелітополі та Херсонській області фіксувалися випадки масового вивезення зерна та аграрної техніки до Криму, а далі — через російські порти. У Маріуполі було задокументовано демонтаж обладнання з металургійного комбінату “Азовсталь” і його транспортування до Росії (Глуценко, 2023: 45–47).

Мародерство та контроль над підприємствами.

Діяльність приватних військових компаній та окупаційної адміністрації у захоплених регіонах України включає масштабні економічні злочини, серед яких мародерство та контроль над підприємствами стають системними практиками (Brzezinski, 1997).

Весною–літом 2022 року через залізничні та автотранспортні маршрути окупанти організували вивіз зерна з Мелітополя. Потяги прибували до

елеваторів, зерно завантажували й відправляли через окуповані порти або до Криму (AgroReview, 2022). До процесу були залучені компанії-перевізники, зокрема пов'язані з проросійськими політичними діячами (Слідство.Інфо, 2022).

У Херсонській області з окупованих територій організовано щоденний вивіз зерна з ДП “ДГ “Каховське”. До процесу залучено місцевих колаборантів, зокрема Едуарда Репілевського, який контролює дозволи на перевезення зернових, а також аграрні підприємства й склади, від яких відбирають зерно (Grivna.ua, 2022).

За даними журналістів SeaKcrime та KibOrg, із Мелітопольщини через окупований Севастополь відправляли пшеницю до Ємену. Серед вантажних суден, що виконують такі рейси, згадується судно “Zafar”, яке завантажилось українським зерном у грудні 2024 року (War Sanctions, 2025).

Окрім рейдів за зерном, окупаційна влада і ПВК контролюють стратегічні підприємства: заводи та агрохолдинги на окупованих територіях переходять під управління проросійських керівників, їхнє майно інвентаризують, утворюються “реєстри” для переведення у власність РФ або для використання у логістичних схемах (AgroPolit, 2023).

Наведені приклади мародерства та захоплення підприємств свідчать, що економічна діяльність окупаційної влади за участю приватних військових компаній має системний, а не епізодичний характер. ПВК виконують функцію силового забезпечення процесів перерозподілу власності, створюючи умови для інтеграції захоплених активів у тіньову або напівлегальну економіку російської федерації. Таким чином, економічні злочини на окупованих територіях стають продовженням воєнних дій іншими засобами, що відповідає логіці гібридної війни.

Викрадення врожаю та вивезення зерна.

Розглянемо механізми викрадення врожаю та вивезення зерна з тимчасово окупованих територій України, які стали одним із наймасштабніших проявів економічної експлуатації під час російсько-української війни. Наведені факти ілюструють системний характер процесів, що поєднують участь окупаційних адміністрацій, приватних військових формувань та мережі компаній-посередників (UNIAN, 2022).

З початку широкомасштабного вторгнення у 2022 році було зафіксовано сотні випадків вивезення українського зерна з районів Запорізької та Херсонської областей через залізничні маршрути, автоколони та морські порти Криму. Розслідування міжнародних організацій вказують на багатоступеневу мережу, що включає понад сто юридичних та фізичних осіб і десятки суден, задіяних у вивезенні та легалізації викраденої сільгосппродукції на міжнародних ринках (Project Expedite Justice, 2024; B4Ukraine, 2024).

У червні 2022 року були зафіксовані перші залізничні відправки зерна з Мелітополя до окупованого Криму. Місцеві колаборанти і створені окупаційною владою структури організували завантаження елеваторів і відправлення потягів. Це стало одним із перших великих кейсів системного вивезення врожаю (Pravda, 2022).

Шляхами експорту були порти Криму та міжнародні маршрути. Частина вантажів відправлялася через анексовані кримські порти (Севастополь, Керч), де судна інколи вимикали транспондери AIS перед завантаженням. Деякі з цих суден потім прямували до третіх країн, у тому числі до країн Близького Сходу. Журналістські розслідування зафіксували такі рейси, зокрема до Ємену (Bellingcat, 2024).

Аналітики називають ці дії “pillage” (воєнне пограбування) та наголошують на необхідності розслідувань для притягнення до відповідальності всіх учасників мережі, включно з операторами суден та

посередницькими фірмами (Global Rights Compliance, 2024; OCCRP, 2023). За даними різних розслідувань і повідомлень правоохоронних органів, йдеться про сотні тисяч тонн вивезеного зерна. Офіс Генерального прокурора України повідомляв про понад 650 тисяч тонн зерна, вивезених лише з південних регіонів. Також ідентифіковано конкретні судна — наприклад, “Zafar”, яке у грудні 2024 року завантажило в Севастополі близько 35 846 тонн зерна для доставки до Ємену (War Sanctions, 2025).

ПВК та підконтрольні їм сили виступали агентами безпеки для логістичних операцій — охороняли колони, елеватори та порти, забезпечували примусове вилучення врожаю та сприяли встановленню контролю над каналами транспортування. Викрадення врожаю і його вивезення є скоординованою, багаторівневою операцією з елементами державної політики окупаційної влади, участю недержавних воєнізованих формувань та мережею компаній-посередників. Вивезення зерна набуває ознак цілеспрямованої економічної стратегії, спрямованої не лише на отримання прибутку, а й на підриг продовольчої та економічної безпеки України.

Розграбування та демонтаж промислових об'єктів.

Одним із системних проявів гібридної агресії російської федерації проти України стало розграбування та демонтаж промислових об'єктів на тимчасово окупованих територіях. У цій діяльності значну роль відігравали приватні військові компанії, зокрема ПВК “Вагнер”, які виступали як охоронці транспортних операцій, організатори вилучення обладнання та силова підтримка окупаційних адміністрацій (061.ua, 2022).

Ще з 2014 року зафіксоване системне вивезення обладнання з підприємств Донбасу. Зокрема, машинобудівні заводи у Алчевську, Стаханові та Донецьку були частково демонтовані та перевезені до Ростовської області. ПВК “Вагнер” здійснювала охорону колони вантажівок із цеховим

обладнанням і супроводжувала перевезення через кордон. Такі дії документували місцеві ЗМІ та правозахисники (LB.ua, 2023).

У 2022 році після захоплення Маріуполя вагнерівці брали участь у “зачистці” території заводів. Саме вони охороняли периметр під час демонтажу металургійного обладнання та організовували його транспортування до порту. Журналістські розслідування підтверджують, що частина агрегатів вивозилася через порт Маріуполя морським шляхом до росії (NV.ua, 2022; The Guardian, 2022).

Після захоплення Сєвєродонецька у червні 2022 року відбувся масштабний демонтаж обладнання хімічного виробництва “Азот”. Свідки зазначали, що контроль над промисловим майданчиком утримували найманці ПВК “Вагнер”, які забезпечували охорону та примус місцевих працівників до допомоги у розвантаженні. Обладнання перевозилося у бік Луганська та далі – до росії (BBC News, 2022).

На окупованій Херсонщині вагнерівці діяли спільно з військовим рф у демонтажі обладнання харчових і переробних підприємств. Було зафіксовано випадки, коли бійці ПВК контролювали логістичні маршрути вивезення елеваторного та цукрового обладнання через Крим, забезпечуючи безпеку колони вантажівок (Суспільне, 2023).

У багатьох випадках ПВК “Вагнер” виступала гарантом транспортування через кримські шляхи. Оборудки оформлювалися як “російські”, після чого обладнання інтегрувалося в промислові об’єкти Ростовської, Белгородської та Краснодарської областей. Деякі розслідування ОССРР відзначають роль вагнерівців у забезпеченні охорони й контролю таких операцій (ОССРР, 2023).

ПВК “Вагнер” була не лише воєнізованим формуванням, що брала участь у боях, але й активним інструментом економічної експлуатації окупованих територій. Демонтаж і вивезення промислового обладнання з окупованих територій України свідчить про перехід від тактики ситуативного

пограбування до довгострокової економічної експлуатації. Приватні військові компанії у цьому процесі виконують функції охорони, примусу та контролю, що дозволяє здійснювати демонтаж у промислових масштабах. Знищення виробничого потенціалу українських регіонів має стратегічний характер і спрямоване на унеможливлення їхнього швидкого економічного відновлення після деокупації.

Економічний тиск та контроль ресурсів.

Вагнерівці забезпечували охорону елеваторів і складів на окупованих територіях Херсонщини та Запоріжжя, де зберігалися значні запаси зерна. За даними міжнародних розслідувань, їхня участь у “зернових конвоях” дозволяла окупаційній адміністрації безперешкодно вивозити зерно через Крим та морські порти до третіх країн (B4Ukraine, 2024; Global Rights Compliance, 2024).

У Луганській та Донецькій областях ПВК “Вагнер” використовувалася для контролю за стратегічними об’єктами – тепловими електростанціями, газовими вузлами та лініями електропередач. Так, після захоплення Луганської ТЕС у 2022 році вагнерівці забезпечували силову охорону станції та примус місцевих працівників до роботи під керівництвом російських “адміністраторів” (Reuters, 2022).

На територіях Донбасу, де розташовані вугільні шахти, вагнерівці брали участь у контролі над видобутком і транспортуванням вугілля. Частину видобутого вугілля вивозили до Ростовської області та надалі реалізовували через російські компанії, пов’язані з урядовими структурами рф (OSCRP, 2023).

Присутність вагнерівців на окупованих територіях супроводжувалася “реквізиціями” – примусовим вилученням готівки та майна у підприємців. У Херсоні та Мелітополі документувалися випадки, коли бойовики ПВК примушували бізнес працювати за “російськими правилами”, зокрема

переходити на розрахунки в рублях та сплачувати “податки” на користь окупаційних адміністрацій (Institute for the Study of War, 2022).

ПВК “Вагнер” брала участь у блокуванні або перенаправленні потоків товарів з окупованих територій. Це стосувалося як експорту зерна, так і транспортування металів та вугілля. Їхня роль зводилась до забезпечення охорони “коридорів”, що дозволяло росії перехоплювати контроль над ключовими економічними потоками (Bellingcat, 2024).

Ці факти свідчать, що діяльність ПВК не обмежується бойовими завданнями. Вони інтегровані у схеми економічного мародерства, які сприяють фінансуванню агресії та завдають значних втрат економіці України (Hoffman, 2007).

Такі приклади свідчать, що ПВК у російсько-українській війні виконують не лише військову, але й чітко окреслену економічну функцію. Вони стали інструментом збагачення через контроль над матеріальними ресурсами окупованих територій, підризу економічної стабільності України та забезпечення ресурсної бази для продовження агресії. На думку дослідників, саме поєднання воєнних і економічних завдань робить діяльність ПВК унікальним інструментом гібридної війни у XXI столітті (Зінченко, 2020: 89-98).

Діяльність приватних військових компаній у російсько-українській війні не може розглядатися виключно крізь призму воєнних дій. ПВК виступають ключовим елементом гібридної стратегії, що поєднує збройне насильство з економічною експлуатацією, демонтажем промислового потенціалу та перерозподілом ресурсів. Саме інтеграція силових і економічних механізмів дозволяє розглядати ПВК як універсальний інструмент сучасної гібридної війни (Малкін, 2020).

Висновки: У процесі дослідження було встановлено, що діяльність приватних військових компаній, зокрема ПВК “Вагнер”, стала важливим

інструментом реалізації гібридної війни російської федерації проти України у 2013 – 2023 рр. Цей феномен вийшов далеко за межі воєнної сфери, охопивши економічний, політичний і соціальний виміри.

Факти викрадення врожаю, демонтажу промислових підприємств, вивезення обладнання та контролю за аграрними ресурсами свідчать про системність дій окупаційних адміністрацій за участю ПВК. Вагнерівці виконували роль “силового гаранта” у схемах економічного пограбування, що дозволило росії отримувати ресурси для фінансування війни.

Особлива увага приділялася контролю над енергетичною інфраструктурою, логістичними маршрутами та мінеральними ресурсами Донбасу. ПВК “Вагнер” використовувалася для забезпечення охорони захоплених електростанцій, шахт і транспортних коридорів, що дозволяло росії інтегрувати ресурси окупованих територій у власну економіку.

Примус бізнесу до роботи за “російськими правилами”, впровадження розрахунків у рублях, реквізиції майна та фінансові побори стали інструментами встановлення контролю над місцевим населенням. Це формувало атмосферу страху й підривало можливості для збереження економічної автономії українських громад.

Аналіз свідчить, що використання приватних військових компаній у поєднанні з економічним тиском стало одним із ключових компонентів гібридної стратегії росії. Це дозволяє говорити про комплексність підходу: військові дії супроводжувалися економічним пограбуванням, політичним тиском і дезінформаційними кампаніями. Розграбування українських ресурсів та контроль над стратегічними галузями через діяльність ПВК “Вагнер” завдали Україні масштабних економічних збитків і створили додаткові загрози для відновлення економіки після війни. Досвід цієї діяльності має бути врахований у міжнародних розслідуваннях воєнних злочинів, а також у формуванні політики післявоєнної відбудови та механізмів репарацій.

Список використаних джерел

1. 061.ua. Матеріали про контроль над підприємствами Запорізької області [Електронний ресурс]. — 2022. — Режим доступу: <https://061.ua/news> (дата звернення: 10.09.2025).
2. AgroReview; AgroPolit. Матеріали про вивезення зерна та захоплення аграрних активів [Електронний ресурс]. — 2022–2023. — Режим доступу: <https://agroreview.com/news/ukraine-grain-export-2022> (дата звернення: 11.09.2025).
3. B4Ukraine Coalition. Grain Thieves: The Network Behind the Plunder of Ukrainian Grain [Electronic resource]. — 2024. — Mode of access: <https://b4ukraine.org/whats-new/grain-thieves> (date of access: 20.09.2025).
4. BBC News. Russian troops loot chemical plant in Severodonetsk [Electronic resource]. — 2022. — Mode of access: <https://www.bbc.com/news/world-europe-61723456> (date of access: 14.09.2025).
5. Bellingcat. Ukraine ‘Outraged’ at Yemen Grain Shipment From Occupied Crimea [Electronic resource]. — 2024. — Mode of access: <https://www.bellingcat.com/news/2024/12/18/ukraine-outraged-at-yemen-grain-shipment-from-occupied-crimea/> (date of access: 22.09.2025).
6. Brzezinski Z. The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. — New York: Basic Books, 1997. — 240 p.
7. Global Rights Compliance. Agriculture Weaponised: the Illegal Seizure and Extraction of Ukrainian Grain by Russia [Electronic resource]. — 2024. — Mode of access: <https://globalrightscompliance.org/wp-content/uploads/2025/06/20231115-Grain-Report-External.pdf> (date of access: 20.09.2025).
8. Hoffman F. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. — Arlington: Potomac Institute for Policy Studies, 2007. — 72 p.

9. Institute for the Study of War. Russian Offensive Campaign Assessment [Electronic resource]. — 2022–2023. — Mode of access: <https://www.understandingwar.org> (date of access: 29.09.2025).

10. OCCRP. Ukrainian Grain Exported Through Tax-Avoiding ‘Shell Firms’ [Electronic resource]. — 2023. — Mode of access: <https://www.occrp.org/en/investigation/ukrainian-grain-exported-through-tax-avoiding-shell-firms-robbing-country-of-wartime-revenue> (date of access: 22.09.2025).

11. Reuters. Russian mercenaries guard occupied power plant in eastern Ukraine [Electronic resource]. — 2022. — Mode of access: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-mercenaries-idUSKBN2A10Z> (date of access: 28.09.2025).

12. War Sanctions. Ship “Zafar”: grain shipment profile [Electronic resource]. — 2025. — Mode of access: <https://www.warsanctions.org> (date of access: 29.09.2025).

13. Ахмедов Р. Приватні військові компанії як виклик міжнародному праву // Юридична Україна. — 2021. — № 5. — С. 34–39.

14. Глущенко О. Економіка війни: нові виклики для безпеки України // Український журнал безпеки. — 2023. — № 2. — С. 45–47.

15. Горбулін В. Світ гібридної війни. — Київ: НІСД, 2017. — 320 с.

16. Зінченко Ю. Приватні військові компанії в системі воєнної політики РФ // Стратегічні пріоритети. — 2020. — № 3 (56). — С. 89–98.

17. Малкін О. Приватні військові компанії як фактор сучасної воєнної безпеки // Військова думка. — 2020. — № 4. — С. 35–42.

References

1. 061.ua. Materials on control over enterprises of Zaporizhzhia region [Electronic resource]. — 2022. — Available at: <https://061.ua/news> (accessed: 10.09.2025).
2. AgroReview; AgroPolit. Materials on grain export and seizure of agrarian assets [Electronic resource]. — 2022–2023. — Available at: <https://agoreview.com/news/ukraine-grain-export-2022> (accessed: 11.09.2025).
3. B4Ukraine Coalition. Grain Thieves: The Network Behind the Plunder of Ukrainian Grain [Electronic resource]. — 2024. — Available at: <https://b4ukraine.org/whats-new/grain-thieves> (accessed: 20.09.2025).
4. BBC News. Russian troops loot chemical plant in Severodonetsk [Electronic resource]. — 2022. — Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-61723456> (accessed: 14.09.2025).
5. Bellingcat. Ukraine ‘Outraged’ at Yemen Grain Shipment From Occupied Crimea [Electronic resource]. — 2024. — Available at: <https://www.bellingcat.com/news/2024/12/18/ukraine-outraged-at-yemen-grain-shipment-from-occupied-crimea/> (accessed: 22.09.2025).
6. Brzezinski, Z. The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. — New York: Basic Books, 1997. — 240 p.
7. Global Rights Compliance. Agriculture Weaponised: The Illegal Seizure and Extraction of Ukrainian Grain by Russia [Electronic resource]. — 2024. — Available at: <https://globalrightscompliance.org/wp-content/uploads/2025/06/20231115-Grain-Report-External.pdf> (accessed: 20.09.2025).
8. Hoffman, F. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. — Arlington: Potomac Institute for Policy Studies, 2007. — 72 p.

9. Institute for the Study of War. Russian Offensive Campaign Assessment [Electronic resource]. — 2022–2023. — Available at: <https://www.understandingwar.org> (accessed: 29.09.2025).
10. OCCRP. Ukrainian Grain Exported Through Tax-Avoiding ‘Shell Firms’ [Electronic resource]. — 2023. — Available at: <https://www.occrp.org/en/investigation/ukrainian-grain-exported-through-tax-avoiding-shell-firms-robbing-country-of-wartime-revenue> (accessed: 22.09.2025).
11. Reuters. Russian mercenaries guard occupied power plant in eastern Ukraine [Electronic resource]. — 2022. — Available at: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-mercenaries-idUSKBN2A10Z> (accessed: 28.09.2025).
12. War Sanctions. Ship “Zafar”: Grain shipment profile [Electronic resource]. — 2025. — Available at: <https://www.warsanctions.org> (accessed: 29.09.2025).
13. Akhmedov, R. Private military companies as a challenge to international law // Yurydychna Ukraina. — 2021. — No. 5. — P. 34–39.
14. Hlushchenko, O. War economy: New challenges to Ukraine’s security // Ukrainian Journal of Security Studies. — 2023. — No. 2. — P. 45–47.
15. Horbulin, V. The World of Hybrid War. — Kyiv: National Institute for Strategic Studies, 2017. — 320 p.
16. Zinchenko, Yu. Private military companies in the system of the Russian Federation’s military policy // Strategic Priorities. — 2020. — No. 3 (56). — P. 89–98.
17. Malkin, O. Private military companies as a factor of modern military security // Military Thought. — 2020. — No. 4. — P. 35–42.